

Oponentní posudek na doktorskou disertační práci RNDr. Karla Knotka: Aspekty užívání
rostlinných přípravků dospělou populací v České republice

Dostí neobvyklé téma disertační práce Dr. K. Knotka souvisí s jeho profesí a v rámci zjišťovaných skutečností je v naší republice ojedinělé. Ve velmi rozsáhlé obecné části o téměř 60 stranách je zejména podrobně na 20 stranách dokumentován současný stav užívání rostlinných přípravků v mnoha zemích světa vázaných na angličtinu, tedy kromě Anglie a USA v Dánsku, Finsku, Švédsku, Kanadě, Austrálii, Izraeli, Koreji, Japonsku a Jamaice. Tato část poskytuje rozsáhlé podklady pro srovnání se situací v českých zemích. Je přitom překvapující, jak Dr. Knotek uvádí na str. 66, že např. spotřeba doplňků stravy (DS) na rozdíl od léčiv není v České republice vůbec statisticky evidována. Je to zřejmě jeden z následků rozpadu československé federace v r. 1992 související s reorganizací státních ústavů a změně ekonomického systému na tzv. tržní ekonomiku kapitalistického typu. Ve svých důsledcích tak chybějí aktuální informace o využívání rostlinných přípravků naší populací.

K textu mám následující , většinou drobné připomínky , poznámky a dotazy:

- Označení „bylinné doplňky stravy“ (BDS) je zcela nesmyslné neboť úplně vynechává všechny dřeviny s léčivými účinky. Těm byly u nás věnovány i samostatné populární knižní publikace jako „Léčivé stromy a keře podle bylináře Pavla“ (vyd. nakl. Eminent v r. 2006) a jsou zahrnuty i v odbornějších publikacích, např. V. Grešíka: Léčivé rostliny, jejich vlastnosti, účinky a použití“ (2008). České pojmenování asi vzniklo z nesprávného anglického „herbal supplements.“
- str. IV - *Cannabis* . Pokud považujeme konopí indické jen za subspecii konopí setého, tedy *C. sativa* subsp. *indica* (má např. Zander: Handwörterbuch der Pflanzennamen), musíme psát konopí seté indické, pokud ho považujeme za druh, tedy *C. indica* neboli k. indické.
- str. IV –*Citrus aurantium* –citroník hořký. Jméno je správně, ale v praxi se používá hlavně bigaradie, jak má např. prof. P. Valíček v „Užitkových rostlinách tropů a subtropů“
- str. IV – *Pulegium vulgare* - pokud uznáváme rod *Pulegium*, musí mít český rodový ekvivalent, tedy polej obecná
- str. 22 , 3. odst. obsahuje zmínku, že k nejvíce sbíraným léčivým rostlinám patří řepík lékařský. U nás však roste i řepík vonný (*Agrimonia procera*) podobného rozšíření, ale právě ten je nejčastěji pěstován a má i více účinných látek. Rozlišovací znaky těchto druhů jsou drobné, hlavně na češulích, což běžní sběratelé sotva vědí.
- v témže odstavci je uvedena bříza bílá pod nejznámějším jménem *Betula alba*; platné jméno je však *B. pendula*
- na str. 30 je uvedena mezi nejrozšířenějšími druhy se sedativními účinky mučenka nazvaná pletní , podle seznamu na str. 126 zřejmě *Passiflora incarnata*. Odkud bylo převzato české jméno druhu? Není zkomolené?
- str. 35, 7. ř. zdola –co je polypragmázie?
- str. 50, v posledním řádku je uveden anýz bedrník, správně je to obráceně, protože rod je bedrník (*Pimpinella*)
- str. 125 *Aloe vulgaris* Lam. je synonymem *A. vera* (L.)Burm.

- v přílohách č. 4 na konci práce jsou fotografie uvedených druhů tak malé, že se některé nedají vůbec poznat a nemají tedy žádný význam.
- citace literatury .Srovnal jsem namátkově autory v textu s jejich uvedením v seznamu literatury a neshledal jsem žádné nesrovnalosti. Chci jen upozornit, že správná citace Květeny České republiky musí být přesnější, a to způsobem uvedeným od 5. svazku v tiráži. Nelze také v konkrétních případech citovat jen redaktora svazku, který vůbec nemusí a většinou u tohoto kolektivního díla ani není autorem zpracování určitého rodu; autoři jsou u rodů označeni hvězdičkou .Doporučoval bych také při publikaci výsledků zařadit do literatury Klíč ke květeně ČR (Kubát et al. 2002), který je vzhledem k uživatelům praktičtější a někdy se i od Květeny liší.
- Dotaz: byl prováděn výzkum obdobného typu jako ve Vaší práci ve Francii, event. v bývalých francouzských koloniích ? A jaká je v tomto směru situace v zemích Latinské Ameriky, např. v Mexiku, Ecuadoru nebo v Kolumbii, kde mají léčivé rostliny tak dávnou a bohatou tradici? V práci jsou stručně uvedeny jen Brazílie a Costa Rica.
- Poznámka k dotazníku: otázka číslo 9 , tedy jaké formě přírodního přípravku dává dotazovaný přednost , není podle mého názoru vhodná, protože forma přípravku je spíše technická záležitost a závisí asi více na vhodnosti média pro účinné látky. Otázka č. 13 zda dotyčný dává přednost vlastnímu sběru nebo koupené droze by potřebovala úpravu, neboť cizí druhy léčivek, které u nás nelze pěstovat, např. uña de gato (*Uncaria tomentosa*, *U. guaianensis*) nebo lapacho rojo (*Tabebuia impetiginosa* aj.) lze jen koupit.
- Možná by stálo za to druhy tohoto typu v dotazníku uvést zvlášť.

Celkové výsledky práce vyjádřené číselně i graficky jsou zajímavé . Některé se daly odhadnout, zejména vyšší zájem o rostlinné přípravky u žen jako udržovatelek rodiny než u mužů, větší zájem o přírodní léčiva u dotazovaných s vyšším vzděláním, nižší ovlivnění reklamou při nákupu léčivek muži. Za velmi dobrý výsledek považuji pozitivní názor na využívání rostlinných přípravků u 78 % dotázaných. Tzv. regionální efekt v odpovědích na četnost konzultací s poskytovateli zdravotní péče k výběru rostlinných přípravků se dal rovněž očekávat. Potěšilo mne, že u nás je ve srovnání s USA téměř 2x vyšším zdrojem o léčivých rostlinách literatura; to ukazuje na široké možnosti výběru z naší literatury, nejen publikací typu „domácí lékař“. Překvapil mě graf č. 2 na str. 78 o spotřebě balení jednosložkových léčiv v r. 2007, kde nejvyšší množství – skoro 350 000 ks - bylo u *Cassia acutifolia* (folia sennae).

Shrnutí: Úprava textu, tabulek i grafů je na dobré úrovni. Disertace obsahuje řadu originálních zjištění, která mohou být využita v praxi, zejména při prodeji rostlinných přípravků. Dotazníková akce by měla být ale rozšířena o další kraje, zejména na Moravě a velmi přínosná by v tomto směru byla spolupráce se slovenskými kolegy, kteří obdobnou akci provedli již v r. 2006, jak dr. Knotek uvádí na str. 54.

Závěr: Disertační práce Dr. K. Knotka splňuje po obsahové i formální stránce požadavky kladené na doktorandské práce a doporučuji ji k obhajobě.

Doc. RNDr. Václav Zelený, CSc.

V Suchdole 14. XI. 2011

Katedra botaniky a fyziologie rostlin FAPPZ